

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ І. К. КАРПЕНКА-КАРОГО**

ЦЬОНА АНТОН-ГРИГОРІЙ ОЛЕГОВИЧ

**СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС
РОБОТА З АКТОРСЬКИМ АНСАМБЛЕМ У ПРОЦЕСІ
РЕЖИСЕРСЬКОГО ТВОРЕННЯ ЕКРАННОГО СВІТУ**

Методична розробка за тематикою творчого мистецького проекту

Творчий керівник:

Буковський С. А.
народний артист України,
старший виклад кафедри режисури телебачення

Науковий консультант:

Ангелова А. О.
доктор філософських наук,
доцент кафедри театрознавства

КИЇВ-2024

Анотація. Спеціальний курс «Робота з акторським ансамблем у процесі режисерського творення екранного світу» створено задля поглибленої інтеграції режисерів-початківців у професію режисури ігрового кіно. Спецкурс надає матеріали для ґрунтовного вивчення основних аспектів роботи автора-режисера над створенням ігрового кінофільму: від розробки та аналізу сценарної першооснови до створення акторської оповіді у фільмі. Детально опрацьовано також такі елементи, як кастинг та робота режисера з акторами, що визначають модель авторської презентації соціальних конструктів екранного світу.

У даному курсі розглянуто різні принципи роботи з акторським ансамблем, зокрема, побудову акторського ансамблю в класичній ієрархічній моделі, в демократичній моделі рівнозначних персонажів та моделі з домінантним персонажем в соціальному середовищі. До вивчення зазначених типів ансамблевих рішень входять наступні аспекти: визначення походження поняття режисерсько-акторського сторітелінгу та акторського ансамблю; визначення основних принципів роботи з акторським ансамблем в ієрархічній та демократичній моделях; визначення особливостей використання функцій персонажів при підборі виконавців на ролі; дослідження реалізації різних ансамблевих рішень на базі світового та вітчизняного кінематографу.

Зазначимо, що даний спеціальний курс стане корисним для поглибленого вивчення принципів роботи режисера з акторським ансамблем в процесі створення екранного світу ігрового фільму для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво».

Тривалість курсу – один семестр.

Мета курсу – ознайомити режисерів-початківців із принципами роботи з акторським ансамблем в ігровому кінофільмі; надати теоретичні та практичні навички щодо режисерського створення екранного світу ігрового фільму при підборі виконавців та роботі з колективом акторів.

Здобувачі курсу мають *знати*:

- ключові професійні поняття курсу та їх походження;
- етапи кіновиробництва;
- основні принципи побудови драматургії ігрового кінофільму;
- основні принципи написання логлайну, сінOPSISу, трітменту в залежності від типу ансамблевого рішення ігрового кінофільму;
- ключові принципи роботи режисера з акторами;
- авторські підходи до побудови акторського ансамблю класичного ієрархічного типу;
- авторські підходи до побудови ансамблевого рішення демократичного типу з рівнозначними персонажами;
- авторські підходи до роботи з доміантним персонажем та його соціальним середовищем;
- принципи роботи з акторським ансамблем, що визначають характер презентації моделі соціуму екранного світу;
- особливості застосування драматургічних функцій персонажів при підборі виконавців на ролі;
- критерії кастингу та вимог до виконавців, в залежності від типу ансамблевого рішення;
- основні принципи проведення кастингу;
- основні принципи роботи з виконавцями в репетиційному процесі та в процесі зйомок.

У результаті проходження спеціального курсу здобувачі *мають уміти*:

- здійснювати аналіз ігрових кінофільмів та визначати основні принципи їх побудови;
- характеризувати режисерські підходи при побудові акторської оповіді у ігрових кінострічках;
- аналізувати літературні першоджерела;

- визначати функції персонажів ігрового кінофільму в залежності від акторського рішення ролей;
- розподіляти персонажів по функціям при написанні власного сценарію;
- створювати систему взаємозв'язків між персонажами в залежності від моделі ансамблевого рішення;
- створювати характер протагоніста через взаємодію з допоміжними персонажами в класичній моделі ієрархічного ансамблю;
- створювати середовище рівнозначних персонажів в демократичній моделі ансамблевого рішення;
- створювати соціальне середовище для домінантного персонажа в моделі відповідного типу;
- чітко формулювати авторську ідею при написанні логлайну та розвивати її при розробці сінOPSISу;
- вибудовувати взаємозв'язки персонажів при написанні трітменту;
- закладати взаємодію персонажів при написанні сінOPSISу;
- застосовувати практичні навички при написанні власних сценаріїв ігрових кінострічок;
- проводити кастинг на різні типи ансамблевих рішень;
- створювати взаємодію акторів в процесі репетицій;
- застосовувати інструментарій режисера в роботі з акторським ансамблем при виконанні вправ або розробці та виробництві власного ігрового кінофільму;
- орієнтуватися в тенденціях розвитку національного та світового аудіовізуального мистецтва.

Питання спецкурсу

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АКТОРСЬКОГО АНСАМБЛЮ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТВОРЕННЯ ЕКРАННОГО СВІТУ

ТЕМА I. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АНСАМБЛЮ АКТОРІВ В ТЕАТРИ ТА КІНО

1.1. Різниця поєднання героїв в давньогрецьких трагедіях, творах Шекспіра та Мольєра.

1.2. Зародження ансамблевості в Майнінгемському театрі.

1.3. Виникнення кінематографу. Перехід від фіксації реальності до створення вигаданої історії з акторами.

ТЕМА II. СТАНОВЛЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ АКТОРСЬКОГО СТОРІТЕЛІНГУ ТА АНСАМБЛЮ

2.1. Мюзик-хольні актори як виконавці в перших фільмах.

2.2. Принципи комічних масок. Мак Сенет та «візитна картка» комічного актора.

2.3. Відтворення епічних подій у фільмах Д. В. Гріффіта. Реалізація моделей «акторів-статистів» та «акторів-моделей».

ТЕМА III. ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ АКТОРСЬКОГО СТОРІТЕЛІНГУ

3.1. Драматичні актори як виконавці в перших фільмах.

3.2. Внутрішній конфлікт, психологічна зміна, психологічний жест як інструменти створення характерів.

3.3. Перші спроби використання непрофесійних акторів та поєднання різної стилістики акторської гри в акторському ансамблі.

ТЕМА IV. ЗМІНИ У АКТОРСЬКОМУ СТОРІТЕЛІНГУ З ПРИХОДОМ ЗВУКУ ТА ВИНИКНЕННЯ НОВОГО РОЗУМІННЯ КІНОАНСАМБЛЮ

4.1. Встановлення американської студійної системи: система зірок, жанри.

4.2. Амплуа акторів та «кінотеатральна» стилістика гри в системі акторського ансамблю.

4.3. Основні жанри американського кінотеатру та принципи розігрування драматичного конфлікту.

4.4. Поява нового розуміння ансамблевості після неореалізму: непрофесійні актори.

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ В КОНТЕКСТІ РЕЖИСЕРСЬКОЇ РОБОТИ З АКТОРАМИ

ТЕМА V. ГОЛОВНІ ПЕРСОНАЖІ ЯК ДОМІНАНТНІ ФІГУРИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КОНФЛІКТУ ТА СЮЖЕТУ ФІЛЬМУ

5.1. Функціональний поділ героїв фільму.

5.2. Протагоніст як центр історії: внутрішній конфлікт, протиріччя.

5.3. Антагоніст як головний персонаж при створенні конфлікту та протистояння: яскравий зовнішній малюнок.

5.4. Об'єкт любові: взаємодія з протагоністом, зовнішня характеристика ролі.

ТЕМА VI. ДОПОМІЖНІ ПЕРСОНАЖІ В КОНТЕКСТІ ПІДТРИМКИ ДІЇ ТА ХАРАКТЕРУ ПРОТАГОНІСТА

6.1. Конфідент: помічник, альтер-его.

6.2. Контрастний персонаж: принцип кардинальної несхожості з протагоністом.

6.3. Тематичні персонажі: персоніфікація поглядів на тему.

ТЕМА VII. МІНОРНІ (ФОНОВІ) ПЕРСОНАЖІ ЯК ЕЛЕМЕНТИ СТВОРЕННЯ АТМОСФЕРИ

7.1. Епізодичні персонажі як інструменти створення додаткових функціональних ситуацій.

7.2. Актори групових сцен як маса людей з певним колом навичок та вмій.

7.3. Способи створення атмосфери та соціального середовища фільму через заповнення фону статистами.

7.4. Типажний принцип пошуку виконавців мінорних ролей.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ РЕЖИСЕРА З АКТОРСЬКИМ АНСАМБЛЕМ

ТЕМА VIII. АКТОРСЬКИЙ АНСАМБЛЬ В ІГРОВОМУ КІНО ЯК РЕЖИСЕРСЬКА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СОЦІУМУ ЕКРАННОГО СВІТУ

8.1. Основні етапи роботи з акторським ансамблем: кастинг, репетиційний процес, знімальний процес.

8.2. Тема фільму як домінуючий критерій наповнення середовища екранного світу.

8.3. Проекція оповідача як важливий критерій формування акторського ансамблю.

8.5. Створення соціальних структур у фільмі.

ТЕМА IX. КЛАСИЧНА МОДЕЛЬ ІЄРАРХІЧНОГО АКТОРСЬКОГО АНСАМБЛЮ.

9.1. Протагоніст та другорядні персонажі, функціональна відповідність ролей.

9.2. Створення площини «персонаж – середовище» в акторській оповіді у фільмі.

9.3. Способи створення контрапункту в акторському ансамблі.

ТЕМА X. «ДЕМОКРАТИЧНА» («ФРЕСКОВА») МОДЕЛЬ АНСАМБЛЮ РІВНОЗНАЧНИХ ПЕРСОНАЖІВ

10.1. Принципи створення рівноцінного поділу персонажів.

10.2. Режисерсько-акторська оповідь площин «середовище» та «середовище – середовище».

10.3. Непрофесійні актори як носії змісту в контексті створення «середовища».

10.4. Відсутність гри у «повільних фільмах». Перетворення актора в не актора.

10.5. Українські приклади створення демократичної моделі ансамблю (на прикладі фільмів «Камінний хрест» Леоніда Осики та «Білий птах з чорною ознакою» Юрія Іллєнка).

ТЕМА XI. СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФОН ДЛЯ ДОМІНАНТНОГО ПЕРСОНАЖА

11.1. Типи природи акторського існування в кінематографі.

11.2. Характерний актор-особистість: самопізнання, уява, імерсивність, імпровізація.

11.3. Створення соціального середовища, що віддзеркалює чи контрастує з домінантним персонажем.

Форми навчання

Лекції, практичні та індивідуальні заняття, а також самостійна робота.

Тематика практичних занять

1. Аналіз ансамблевих рішень в ігрових кінофільмах світового та українського кінематографу.
2. Розробка рішення акторського ансамблю. Перший етап: формулювання ідеї та теми фільму.
3. Розробка рішення акторського ансамблю. Другий етап: визначення моделі акторського ансамблю.
4. Розробка рішення акторського ансамблю. Третій етап: визначення функцій персонажів у сценарній основі.
5. Розробка рішення акторського ансамблю. Четвертий етап: вироблення критеріїв для кастингу виконавців.

6. Розробка рішення акторського ансамблю. П'ятий етап: проведення кастингу виконавців.
7. Розробка рішення акторського ансамблю. Шостий етап: організація та проведення репетиційного процесу.
8. Вправи на створення касти до навчальних робіт.

Питання для самостійної роботи

1. Вирішення характерів протагоніста та допоміжних персонажів в різних жанрах (детектив, вестерн, мелодрама, трилер та ін.).
2. Застосування ансамблевих рішень в серіалах та міні-серіалах.
3. Проведення кастингу за типажом та проти типажу.
4. Школи та методи акторської гри.
5. Робота з актором в залежності від камерного рішення фільму.
6. Пошук документальних персонажів.

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Походження акторського сторітелінгу та ансамблевості в кінематографі.
2. Особливості американської моделі розвитку акторського сторітелінгу та ансамблевості.
3. Особливості європейської моделі розвитку акторського сторітелінгу та ансамблевості.
4. Характер змін акторського сторітелінгу з приходом звуку та особливості нового розуміння кіноансамблю після неореалізму .
5. Взаємозв'язок функцій головних персонажів та режисерсько-акторського рішення ролей.
6. Взаємозв'язок функцій допоміжних персонажів та режисерсько-акторського рішення ролей.
7. Особливості створення атмосфери мінорними персонажами.
8. Основні принципи створення контрапункту в акторському ансамблі.

9. Класична ієрархічна модель акторського ансамблю: принципи побудови та особливості режисерського рішення.
10. Демократична модель акторського ансамблю: характеристика та особливості режисерських рішень.
11. Принципи роботи з доміантним персонажем в акторському ансамблі та методи створення соціального середовища.

Рекомендована література

Обов'язкова:

1. Арістотель. «Поетика» / пер. з давньогрецької Бориса Тена. Київ: Мистецтво, 1967. 140 с.
2. Брюховецька Л. Кіномистецтво. Київ : Логос, 2011. 391 с.
3. Паві П. Словник театру. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 640 с.
4. Погребняк Г. Авторський кінематограф у культурному просторі другої половини ХХ – початку ХХІ століття: моногр. Київ: НАКККіМ, 2020. 448 с.
5. Шкляревський Г., Терещенко Ю. Морфологія і синтаксис екранних мистецтв. Київ: Альма-Прес, 2004. 320 с.
6. Armer A. Directing television and film (2 ed.). Belmont: Wodsword Publishing Company, 1990. 406 p.
7. Watson S. Truth: Personas, Needs, and Flaws in the Art of Building Actors and Creating Characters. New York : Webster\Stone, 2013. 316 p.
8. Bazin A. What Is Cinema? / trans. Hugh G. Berkeley: University of California Press, 1972. Vol. 2. 212 p.
9. Bordwell D. Figures Traced in Light. Berkley — Los Angeles — London: University of California Press, 2005. 306 p.
10. Bordwell D., Thompson K., J. Smith. Film art: An introduction (Twelfth edition). New York : McGraw-Hill Education, 2020. 494 p.
11. Brown N. The Rhetoric of Filmic Narration. Ann Arbor : UMI Research Press, 1982. 126 p.
12. Çaglayan O. E. Screening boredom: the history and aesthetics of slow cinema. *University of Kent*. 2014.
13. Comey J. The art of film acting : a guide for actors and directors. USA : Focal Press, 2002. 290 p.
14. Dancyger K., Rush J. Alternative Scriptwriting: Successfully Breaking the Rules (4 ed.). Oxford: Focal Press, 2007. 409 p.

15. Eidsvik C. Cineliteracy : film among the arts. New York : Random House, 1978. 303 p.
16. Hayward S. Cinema Studies: The Key Concepts (2 ed.). London – New York: Taylor & Francis e-Library, 2001. 550 p.
17. Kingdon T. Total Directing : Integrating Camera and Performance in Film and Television. Los Angeles: Silman-James press, 2004. 588 p.
18. Liao M. M. K. Crafting Characters: Character Analysis For Film & TV. Hong Kong : Liao Ming Kei Malcolm, 2022. 206 p.
19. Lumet S. Making Movies. New York: Vintage Books, 1996. 195 p.
20. Naremore J. Acting in the cinema. Berkeley : University of California Press, 1988. 307 p.
21. Seger L. Making a Good Script Great. Los Angeles : Silman-James Press, 2010. 244 p.
22. Thompson K., Bordwell D. Film history: An introduction. 2nd ed. Boston : McGraw-Hill, 2003. 788 p.
23. Travis M. Directing feature films: the creative collaboration between directors, writers, and actors. LA: Michael Wise Production, 2000. 401 p.

Додаткова:

1. Клековкін О. Theatrica: Лексикон [Текст]. Київ: Фенікс, 2012. 800 с.
2. Booth W. The Rhetoric of Fiction (2 ed.). Chicago — London: The University of Chicago Press, 1982. 530 p.
3. Bordwell D. Narration in the Fiction Film. London: Routledge, 1985. 384 p.
4. Bordwell D. On The History Of Film Style. Cambridge — London: Harvard University Press, 1997. 322 p.
5. Buckland W. Film Studies. London: Hodder Education, 2003. 234 p.
6. Critical Vision In Film Theory / ed. T.Corrigan, P. White, M. Mazaj. New York: Bedford/st Martin`s, 2011. 1171 p.

7. Film Style and Story: A Tribute to Torben Grodal / edit. L. Højbjerg, P. Schepelern. Gylling: Museum Tusulanum Press, 2003. 251 p.
8. Forman M. Turnaround: A memoir. New York : Villard Books, 1994. 295 p.
9. Marner T. Directing motion pictures. London: Tantivy Press, 1974. 170 p.
10. Matharu K., Berry M., Brown S. Storytelling as a fundamental form of acting. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. 2020. №16(2), P. 272–289. URL: <https://doi.org/10.1037/aca0000335>
11. Mayer D. Which legacy of the theatre? Acting in silent film: some questions and some problems. *Screen Acting* (1st ed.) / ed. by P. Kramer, A. Lovell. London : Routledge, 1999. P. 10-30.
12. Milne T. The cinema of Carl Dreyer. New York : A. S. Barnes, 1971. 191 p.
13. Nolletti A. Classical Hollywood, 1928–1946. *Acting* / ed. By C. Springer, J. Levinson. New Brunswick, New Jersey : Rutgers University Press, 2015. P. 49-73
14. Radosavljevic D. The Contemporary Ensemble: Interviews with Theatre-Makers. New York : Routledge, 2013. 296 p.
15. Rausch A. J. Films of Martin Scorsese and Robert de Niro. Lanham, MD : Scarecrow Press, Incorporated, 2010. 215 p.
16. Sadoul G. Histoire générale du cinéma. Paris : Denoël, 1946. T. III Vol. 2 : Le cinéma devient un art : (1909-1920) ; La première guerre mondiale. 546 p.
17. Seger L. Creating Unforgettable Character. New York: An Owl Book Henry Holt and Company, 1990. 240 p.
18. Woal M., Woal L. K. Chaplin and the comedy of melodrama. *Journal of Film and Video*, 1994. № 46(3). P. 3–15.